

CONSIDERAȚII PRIVIND JURISDICȚIA MITROPOLIȚILOR UNGROVALHIEI PÂNĂ LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XV-LEA

VASILE MĂRCULEȚ

Colegiul tehnic „Mediesensis” Mediaș
vasmarculet@yahoo.com

Cuvinte cheie: Mitropolia Ungrovalhiei, Mitropolia Severinului, Yakinthos, Hariton, Antim
Keywords: Metropolitan Ungrovalhia, Metropolitan Severin, Yakinthos, Chariton, Antim

În evoluția Bisericii Țării Românești din perioada cuprinsă între mai 1359 și cumpăna deceniilor 1-2 ale secolului al XV-lea, problema jurisdicției religioase exercitate de întâistătătorul acesteia, respectiv a mitropolitului de la Argeș, rămâne una deschisă, fiind, în general, puțin abordată în literatura de specialitate. Puținele informații pe care le deținem în legătură cu acest aspect, ne permit totuși concluzia că în anumite momente ale activității lor, arhieriei Ungrovalhiei au exercitat, din însărcinarea Patriarhiei Ecumenice de la Constantinopol, alături de jurisdicția internă, asupra întregului teritoriu aflat sub autoritatea domnilor Țării Românești, sau numai asupra unei părți a acestuia, și o jurisdicție externă, asupra unor eparhii situate în regiuni geografice îndepărtate.

Jurisdicția internă a mitropoliților Ungrovalhiei¹. Constituirea și consacrarea canonică a Mitropoliei Ungrovalhiei în contextul istoric cunoscut pune în atenția specialiștilor o problemă legată de jurisdicția ecleziastică a mitropoliților Ungrovalhiei în această etapă de debut a funcționării canonice a eparhiei muntene. Absența informațiilor referitoare la acest aspect face și mai dificil un demers în acest sens.

Titulatura și jurisdicția primului Mitropolit al Ungrovalhiei sunt puțin cunoscute. În corespondența purtată în mai 1359 cu domnul muntean Vladislav I, patriarhul ecumenic Kallistos I îl numește pe Yakinthos „la Biserica a toată Ungrovalhia”, respectiv mitropolit „a toată Ungrovalhia”². De altfel, însuși mitropolitul Yakinthos într-o scrisoare din 1370, adresată patriarhului ecumenic, prin care se arăta dispus să renunțe la arhierie, pentru a demonta suspiciunile ce planau la Constantinopol cu privire la fidelitatea sa față de Patriarhie, îi cerea acestuia să-l numească pe dikaiophylax-ul Daniel Kritopoulos ca arhieru „a toată Ungrovalhia”³.

Aceste informații, ne permit concluzia că încă din momentul investirii sale (mai 1359), mitropolitul Ungrovalhiei și-a exercitat jurisdicția asupra întregului teritoriu al Țării Românești. Cu titlu de ipoteză, considerăm ca foarte plauzibilă posibilitatea ca în această epocă de început a eparhiei muntene, sub jurisdicția ecleziastică a arhierului Ungrovalhiei să fi intrat și credincioșii din teritoriile fostei mitropolii de Vicina, desființată odată cu constituirea Mitropoliei Ungrovalhiei, sau, cel puțin, o parte a lor.

¹ Pentru discuțiile asupra jurisdicției mitropoliților Ungrovalhiei, vezi: Șerbănescu 1959a, 7-10, p. 698-721.

² Miklosich-Müller 1860-1862, I, p. 383-388, doc. CLXXI/I-II; Hurmuzaki, XIV/ 1, p. 1-4, doc. III-IV.

³ Miklosich-Müller 1860-1862, p. 533-534, doc. CCLXXIX.

O informație interesantă deși indirectă cu privire la jurisdicția mitropolitului Ungrovlahiei ne-o oferă actul patriarhal din octombrie 1370 de numire a lui Daniel Kritopoulos ca mitropolit al Severinului. Decizia Patriarhiei Ecumenice de Constantinopol privind constituirea Mitropoliei Severinului este justificată prin faptul că „întrucât cu trecerea timpului neamul aceluia loc s-a nimerit să fie numeros și aproape nemărginit, un singur arhiereu nu mai e de ajuns la atâta popor”⁴. Deoarece o asemenea creștere a populației ortodoxe a Țării Românești nu poate fi pusă pe seama unui spor demografic, ea a fost, fără îndoială, rodul unor achiziții teritoriale făcute de statul muntean. Parcurgerea actelor emise de cancelaria Țării Românești confirmă faptul că tocmai în această epocă Vladislav I (1364-1376/1377) a intrat în posesia feudelor transcarpatice, Banatul Severinului și ducatul Făgărașului, locuite de o masă numeroasă de români ortodocși. Astfel, în privilegiul comercial dat brașovenilor la 20 ianuarie 1368, domnul muntean se intitulează și „*ban de Severin*”, pentru ca într-un act din 25 noiembrie 1369 să adauge titlului său și pe acela de „*duce de Făgăraș*”⁵.

Fără îndoială, la masa de creștini ortodocși din cele două posesiuni transcarpatice, intrați sub jurisdicția domnului Țării Românești, face referire acea *praxis sinodike* din octombrie 1370. Concluzia pe care ne-o permite această constatare este aceea că odată cu trecerea sub jurisdicția politică și administrativă a domnului de la Argeș, acești creștini ortodocși au trecut și sub jurisdicția religioasă a mitropolitului Ungrovlahiei. În consecință, autoritatea ecleziastică a arhiereului muntean se exercita, în noile condiții, la sfârșitul deceniului 7 al secolului al XIV-lea și asupra teritoriilor Banatului de Severin și a ducatului Făgărașului.

Odată cu constituirea Mitropoliei Severinului în 1370, asistăm însă la restrângerea jurisdicției mitropolitului Ungrovlahiei. Conform actelor patriarhale el devenea „*mitropolit al unei părți din Ungrovlahia, adică al unei jumătăți*”⁶. Din acest moment, sub jurisdicția sa mai intrau doar credincioșii care locuiau în teritoriile de la răsărit de Olt și, cu certitudine, cei din ducatele transcarpatice, Făgărașul și Amlașul în perioadele în care acestea s-au aflat sub stăpânirea domnilor Țării Românești. Această împărțire a jurisdicției se va perpetua atâta timp cât vor funcționa ambele eparhii ale Țării Românești, respectiv până la începutul secolului al XV-lea.

În primii ani ai deceniului 2 al secolului al XV-lea, în fruntea Mitropoliei Ungrovlahiei îl găsim pe mitropolitul Euthymios (Eftimios). Pe două acte din mai și octombrie 1412 păstrate la Meteora, el se intitula „*Euthymios, cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop și mitropolit a toată Ungrovlahia*”⁷.

Analiza titulaturii arhiereului muntean ne permite constatarea că pentru prima dată după 1370, în titlul mitropolitului reapare formula „*a toată Ungrovlahia*”, ceea ce ne permite concluzia că în epoca în discuție, el își exercita jurisdicția ecleziastică asupra întregului teritoriu al Țării Românești. Întrucât acest lucru nu ar fi fost posibil în cazul funcționării a două mitropolii, informația amintită ne determină să conchidem că la o dată anterioară lunii mai 1412, Mitropolia Severinului, fie fusese coborâtă la rangul de episcopie, fie fusese complet desființată zonele sale de jurisdicție trecând sub cea a mitropolitului Ungrovlahiei.

Constatăm de asemenea că arhiereul Ungrovlahiei își asumă acum și titlul de „*arhiepiscop*” care, așa cum preciza istoricul Vitalien Laurent era utilizat exclusiv de

⁴ Miklosich-Müller 1860-1862, I, p. 535, doc. CCLXXXI.

⁵ DRH, D, I, p. 86-87, doc. 46; DRH, B, I, p. 12-13, doc. 3.

⁶ Miklosich-Müller 1860-1862, I, p. 535, doc. CCLXXXI.

⁷ Șerbănescu 1959, p. 699.

patriarhul ecumenic⁸. A fost asumarea lui o uzurpare sau i-a fost conferit de autoritățile patriarhale? Un răspuns categoric la această întrebare este dificil de formulat în absența oricăror informații. Ca urmare, opinia exprimată rămâne în domeniul ipotezelor.

Un răspuns afirmativ nu este exclus, mai ales dacă avem în vedere că perioada coincide cu o tensionare maximă a raporturilor politice munteano-bizantine, îndeosebi datorită pozițiilor divergente adoptate față de diverșii competitori la tronul Imperiului Otoman. Este de altfel bine cunoscut faptul, precizat chiar de unii cronicari bizantini, că în timp ce Mircea I-a susținut pe Musa Çelebi, basileul Manuel II Paleologos i-a susținut succesiv pe adversarii acestuia, inițial pe Süleymân, iar apoi pe Mehmed, viitorul sultan. Nu este deci exclus ca odată cu ruptura politică dintre Țara Românească și Imperiul Bizantin să fi survenit și o ruptură religioasă între Biserica munteană și Patriarhia Ecumenică, expresia ei putând fi asumarea unui titlu patriarhal de către mitropolitul Ungrovlahiei.

În altă ordine de idei, este la fel de posibil ca Mitropolia Severinului să fi fost coborâtă la rangul de episcopie, sufragana Mitropoliei Ungrovlahiei, care își restaura astfel jurisdicția ecleziastică asupra „*a toată Ungrovlahia*”. Într-un asemenea caz, pe teritoriul Țării Românești au funcționat în această epocă două episcopii. Ca urmare, rămâne la fel de posibilă și ipoteza ca titlul de *arhiepiscop* să-i fi fost recunoscut mitropolitului Ungrovlahiei chiar de către autoritățile patriarhale, ca unui arhieru care avea unul sau doi episcopi subordonați.

În ceea ce privește jurisdicția ecleziastică a mitropolitului Ungrovlahiei considerăm că și în această epocă ea nu s-a limitat doar la teritoriul propriu-zis al Țării Românești. Fără îndoială, ca și în epoca precedentă ea s-a exercitat și asupra posesiunilor transcarpatice și transdanubiene, așa cum sunt ele menționate în titlul domnesc al lui Mircea cel Bătrân din 6 august 1413, când domnul muntean se intitulează: „*Io, Mircea, mare voievod și domn, stăpânind și domnind peste toată țara Ungrovlahiei și părțile de peste munți, încă și spre părțile tătarești și amândouă laturile întregii Podunavii până și la marea cea mare și din mila lui Dumnezeu al cetății Dârstorului stăpânitor*”⁹.

Euthymios (Eftimios) este ultimul mitropolit al Ungrovlahiei din prima jumătate a secolului al XV-lea pe care-l cunoaștem și asupra căruia deținem câteva sumare informații. Timp de peste o jumătate de secol, până la mijlocul deceniului 7 al secolului al XV-lea, orice știri asupra întâistătătorilor Bisericii Țării Românești lipsesc cu desăvârșire.

Cu certitudine, în timpul domniei lui Mircea, sub jurisdicția ecleziastică a mitropolitului Ungrovlahiei au intrat și creștinii ortodocși din posesiunile sale transcarpatice, ducatele Făgărașului și Amlașului, pe care domnul muntean le stăpânea cu certitudine încă din 1389-1390. La fel de posibil este și faptul ca sub jurisdicția ecleziastică arhierului de la Argeș să fi fost puse și teritoriile transdunărene, respectiv Dobrogea și gurile Dunării, precum și cele din regiunile sud-vestice ale Moldovei, sau acea „*Latură a Tătarului*”, în perioadele în care acestea s-au aflat sub stăpânirea domnului Țării Românești¹⁰.

Jurisdicția externă a arhierului Ungrovlahiei. Așa cum am precizat, alături de jurisdicția ecleziastică internă, mitropoliții Ungrovlahiei au exercitat în anumite momente ale funcționării lor, pentru perioade mai scurte sau mai lungi de timp, și jurisdicția asupra unor eparhii îndepărtate ale Bisericii Bizantine. Primul dintre aceștia,

⁸ Laurent 1945, 2, p. 169-170.

⁹ DRH, D, I, p. 197-198, doc. 120.

¹⁰ Pentru posesiunile respective, vezi conținutul titlului domnesc dintre 1400 și 1415. DRH, B, I, p. 31, 63-64, 70-71, 73-74, 80-81, doc. 12, 28, 32, 34, 38; DRH, D, I, p. 122, 125-126, doc. 75, 78.

este cel de-al doilea mitropolit al Ungrovlahiei, Hariton (august 1372-1380/1381). În momentul investirii sale ca mitropolit al Ungrovlahiei, acesta era și protos al Sfântului Munte Athos, funcție pe care o va deține în continuare, alături de noua demnitate. Bine văzut și apreciat în cercurile politice și ecleziastice bizantine, el primea și titlul de locțiitor al mitropolitului de Amasia. Titlurile sale, primele cunoscute ale unui mitropolit muntean reflectă demnitățile deținute de Hariton. Astfel, în testamentul său din iulie 1378, el se intitula „*smeritul mitropolit al Ungrovlahiei, prea cinstit și ținând locul celui de Amasia și protosul Sfântului Munte, Hariton*”, respectiv, „*smeritul mitropolit al Ungrovlahiei, Hariton preacinstit și ținând locul celui de Amasia și protosul Sfântului Munte Athos*”¹¹.

Titlul lui Hariton este cât se poate de elocvent în ceea ce privește jurisdicția sa externă. Aceasta s-a exercitat asupra comunității monahale de la Muntele Athos și a eparhiei de Amasia din Asia Mică. Cât de efectivă a fost autoritatea sa asupra eparhiei Amasiei nu știm, suntem însă în măsură să apreciem că deținerea acestui titlu i-a asigurat o poziție importantă în cadrul Sinodului Patriarhal. Actul de numire a lui Hariton este elocvent din acest punct de vedere. Conform precizărilor acestuia, mitropolitul Ungrovlahiei în calitate de locțiitor al celui de Amasia, „*de acum are drept la stare și ședere în soborul sfințit și la judecată*”¹².

Odată cu numirea unui titular al Amasiei, Hariton rămâne doar mitropolit al Ungrovlahiei și protos al Sfântului Munte. Titlul său reflectă aceste schimbări, astfel, într-un act din iulie 1378, el se intitulează doar „*mitropolit al Ungrovlahiei și protos, Hariton*”¹³. Asupra acestor eparhii bisericești jurisdicția mitropolitului muntean era în afara oricărei discuții.

La moartea lui Hariton, în scaunul mitropolitan al Ungrovlahiei era transferat Antimos de la Severin. Încă din momentul investirii sale ca mitropolit al Ungrovlahiei, Antimos este și locțiitor al celui de Nicomedia. Prima sa atestare în această calitate datează din 23 noiembrie 1381 când într-un act patriarhal el apare cu titlul de „*cel al Ungrovlahiei, care ocupă și locul celui al Nicomediei*”¹⁴. Ca și în cazul precedentului arhieru muntean, calitatea de locțiitor al mitropolitului de Nicomedia, deținută de acesta, îi asigura mitropolitului Ungrovlahiei o poziție privilegiată în cadrul Marelui Sinod Patriarhal.

Încă din această epocă însă, sub jurisdicția ecleziastică a mitropolitului Ungrovlahiei intrau și credincioșii ortodocși din Transilvania, întrucât formula „*exarh a toată partea unjurească și al plaiurilor*” apare în titlul arhierilor munteni, conform manualului de diplomație bizantină *Ekthesis Néa*, puțin anterior anului 1386, când această lucrare este redactată, cel mai probabil prin 1380-1381¹⁵. Exercitarea respectivei jurisdicții ecleziastice de către arhierul Ungrovlahiei este confirmată cert de un act patriarhal din mai 1401, în care acesta este numit „*preasfântul mitropolit al Ungrovlahiei, hypertimos și exarh al întregii părți unjurești și al plaiurilor*”¹⁶. După această dată, formula „*exarh a toată partea unjurească și al plaiurilor*” dispăre pentru o lungă perioadă de timp din titulatura mitropoliților Ungrovlahiei. Este dificil de spus

¹¹ *DIR, B*, p. 28, doc. 21.

¹² *DIR, B*, p. 26, doc. 19.

¹³ *FHDR, IV*, p. 306-307.

¹⁴ Miklosich-Müller 1860-1862, II, p. 37-38, doc. CCCLIII.

¹⁵ Darrouzèz 1969, p. 46 § 18; *FHDR, IV*, p. 312-313. Pentru datarea formulei „*exarh a toată partea unjurească și al plaiurilor*”, din titlul mitropoliților munteni în 1380-1381, vezi: Mărculeț 2002, p. 122; Mărculeț 2003, p. 100.

¹⁶ Miklosich-Müller 1860-1862, II, p. 494, doc. DCXLVII; *FHDR, IV*, p. 266-267.

dacă această jurisdicție externă le-a fost retrasă mitropoliților munteni sau pur și simplu ei nu au mai trecut-o în titulatura lor. Cert este că ea va reapărea abia la începutul deceniului 2 al secolului al XVI-lea. Primul arhiepiscop al Țării Românești care poartă din nou în această epocă și titulatura de mitropolit al Plaiurilor este Macarie (1512/ 1513-c.1521). Conform relatării lui Gavril Protul, în lucrarea *Viața Sfântului Nifon*, „*Neagoe Vodă rădică Biserica cea căzută și puse pre Macarie mitropolit a toată Țara Rumânească, Plaiului și Severinului, cu blagosloveniia lui Pahomie patriarhul, de la Țarigrad*”¹⁷.

Această extindere a jurisdicției religioase a arhiepiscopului Ungrovlahiei și peste munți ar putea avea mai multe explicații. Una dintre acestea ar putea fi aceea că ea a fost probabil răspunsul dat de autoritățile bisericești de la Constantinopol prozelitismului catolic, al cărui vârf de lance erau în această parte a continentului Regatul catolic al Ungariei și suveranul său, regele Ludovic I de Anjou. Câteva măsuri inițiate de papalitate și de suveranul angevin sunt revelatoare din acest punct de vedere: dreptul acordat de papa Urban VI fraților minoriți din Vicariatul Bosniei de a înființa mănăstiri „*Rascia (Serbia, n.n.) în țara lui Basarab și în alte părți vecine acestora*” (iunie 1379)¹⁸; instituirea unor inchizitori în Moldova și Țara Românească (1 aprilie 1381)¹⁹; constituirea la 9 mai 1381 a Episcopiei catolice a Argeșului din inițiativa lui Ludovic I, dependentă de Arhiepiscopia de Kalocsa²⁰. În replică, Patriarhia Ecumenică de Constantinopol a putut răspunde acestor măsuri punând o parte a credincioșilor ortodocși din Regatul Ungariei, sub jurisdicția ecleziastică a mitropolitului Ungrovlahiei. O altă explicație ar putea fi aceea că extinderea autorității mitropolitului Ungrovlahiei asupra credincioșilor ortodocși de sub jurisdicția regelui Ungariei ar fi putut fi răspunsul favorabil dat de Ludovic I acceptării de către domnul muntean Radu I (c.1376/1377-a.1385) a înființării episcopiilor catolice în Țara Românească. Rămâne ca cercetări viitoare să facă deplină lumină în această problemă.

O posibilă jurisdicție externă este posibil să fi exercitat și arhiepiscopul care i-a succedat lui Antimos, în fruntea Mitropoliei Ungrovlahiei. O însemnare din vastul dosar privind acuzațiile de trisepiscopat redactat de mitropolitul Makarios de Ancyra între post septembrie 1405 și ante august 1409²¹, semnalată de istoricul Vitalien Laurent, îl menționează pe „*mitropolitul de Melitene, în prezent mitropolit al Ungrovlahiei*”²². În opinia cercetătorului francez, acest mitropolit al Ungrovlahiei, a cărui identificare rămâne una discutabilă²³, ar fi fost transferat în Țara Românească, la o dată cuprinsă în intervalul 1403-1409²⁴.

Ambiguitatea informației transmise ne împiedică să afirmăm categoric dacă respectivul mitropolit a girat concomitent scaunele arhiepiscopale de Metilene și al Ungrovlahiei. Indirect, Vitalien Laurent neagă acest lucru susținând că acest mitropolit

¹⁷ *Viața și traiul sfinției sale părintelui nostrum Nifon, patriarhul Țarigradului, care au strălucit între multe patemi și ispite în Țarigrad și în Țara Muntenească, scrisă de Chir Gavriil Protul adecă mai marele Sfetağorei, în Literatura română veche (1402-1647)*, ed. G. Mihăilă și Dan Zamfirescu, vol. I, București, 1969, p. 85.

¹⁸ Hurmuzaki, I/ 2, p. 268, doc. CCVII: „*quod in eisdem Rassiae et Basarat, et aliis partibus eis vicinis*”.

¹⁹ Papacostea 1999, p. 67.

²⁰ Papacostea 1999, p. 68, 135.

²¹ Laurent 1945, p. 169.

²² Laurent 1945, p. 167.

²³ Pentru identificările propuse, vezi: Laurent 1945, p. 166-169: mitropolitul de Melitene, care în septembrie 1395 a fost trimis în misiune în Moldova și Țara Românească; Șerbănescu 1959b, 7-10, p. 740: îl identifică cu un arhiepiscop Teodor, menționat în pomelnicele mitropoliei și al altor lăcașe din țară, imediat după Antimos și Athanasios; Păcurariu 1991, vol. I, p. 338: Teodor.

²⁴ Laurent 1945, p. 169.

„a fost transferat în Ungrovlahia”²⁵. În ceea ce ne privește, conchidem că tocmai ambiguitatea informației ne determină să considerăm că posibilitatea ca succesorul lui Antimos la Argeș să fi girat la un moment dat, atât scaunul mitropolitan de Melitene, cât și pe cel al Ungrovlahiei, nu poate fi exclusă în totalitate.

După această dată informațiile cu privire la exercitarea unei jurisdicții ecleziastice externe a mitropoliților Ungrovlahiei încetează. Ele vor reapărea în titlul arhierilor munteni abia la începutul deceniului 2 al secolului al XVI-lea.

Gradul jurisdicției ecleziastice exercitate de arhierii Ungrovlahiei. Întrebarea pe care o ridică problematica jurisdicției mitropoliților Ungrovlahiei, atât cea internă, cât și cea externă, este legată de gradul, de nivelul la care s-a concretizat aceasta. A fost jurisdicția arhierilor munteni una propriu-zisă, efectivă sau numai una indirectă, nominală?

Informațiile pe care le deținem ne permit să constatăm că în cazul mitropoliților Ungrovlahiei putem identifica ambele niveluri de jurisdicție. Precizăm însă faptul că abordarea acestei probleme se impune a fi făcută în condițiile specifice ale păstoririi fiecărui arhieru.

În ceea ce-l privește pe Yakinthos, primul mitropolit al Ungrovlahiei, informațiile pe care le deținem despre activitatea sa ne permit constatarea că el nu și-a exercitat jurisdicția ecleziastică asupra altor mitropolii ale Bisericii Orientale și că pe toată durata păstoririi sale dintre mai 1359 și ante august 1372, nu și-a părăsit niciodată eparhia sa nord-dunăreană. Acest fapt ne permite concluzia că exercitarea jurisdicției sale a fost una directă și deplină.

Constatăriile făcute în cazul lui Yakinthos nu sunt deloc valabile în ceea ce-l privește pe succesorul acestuia, Hariton. Sumarele informații cu privire la activitatea acestuia nu ne permit să identificăm nici un moment în care acesta s-ar fi aflat în Țara Românească. Acest lucru conduce la concluzia că pe toată durata păstoririi sale, sau a celei mai mari părți a acesteia jurisdicția sa ecleziastică în cadrul Mitropoliei Ungrovlahiei a fost una indirectă, nominală. Aceeași constatare este valabilă și în cazul jurisdicției sale externe, exercitate în cadrul Mitropoliei Amasiei al cărei scaun a fost girat de Hariton între august 1372 și iulie/august 1378. Cum și-a exercitat mitropolitul Ungrovlahiei această jurisdicție indirectă este dificil de precizat în absența oricăror informații. Foarte probabil, el și-a delegat competențele unor exarhi numiți din rândul clerului local. În schimb, îl regăsim pe Hariton în anumite perioade de timp la Muntele Athos, al cărui *protos* era, și la Constantinopol. Aceste informații ne permit concluzia că asupra Sfetagorei jurisdicția mitropolitului Ungrovlahiei a fost una directă și nemijlocită.

În ceea ce-l privește pe Antimos, în cazul său identificăm ambele moduri de exercitare a jurisdicției interne. Fără îndoială, în perioada cuprinsă între martie 1381 și iulie 1389, când s-a aflat la Constantinopol²⁶, jurisdicția sa ecleziastică asupra Mitropoliei Ungrovlahiei a fost una indirectă. Acest lucru avea să se schimbe după iulie 1389 când, odată cu revenirea mitropolitului muntean în Țara Românească, jurisdicția sa va deveni una directă și deplină. Referitor la jurisdicția exercitată de mitropolitul Antimos asupra eparhiei Nicomediei al cărei scaun l-a girat între ante 23 noiembrie 1381 și octombrie 1385 în calitate de locțiitor al arhierului de aici, aceasta a fost cu certitudine una indirectă. Același tip de jurisdicție ecleziastică a fost exercitată de

²⁵ Laurent 1945, p. 169.

²⁶ Miklosich-Müller 1860-1862, II, p. 24-136, doc. CCCXLXII, CCCXLIV, CCCXLV, CCCLIII, CCCLV, CCCLVII, CCCLX, CCCLXI, CCCLXX, CCCII-CCCCIX; *FHDR*, IV, p. 217-136.

Antimos și asupra *întregii părți ungurești și al plaiurilor*, în calitate sa de exarh între ante septembrie 1386 și post iulie 1381.

Așa cum se cunoaște, succesorul lui Antimos a ocupat, se pare, atât scaunul mitropolitan de Melitene, cât și pe cel al Ungrovlahiei. Sumarele informații pe care le deținem cu privire la el, ne permit ipoteza că, foarte probabil, acesta a exercitat concomitent ambele tipuri de jurisdicție ecleziastică: directă asupra Mitropoliei de Melitene și indirectă asupra Mitropoliei Ungrovlahiei.

În sfârșit, în ceea ce-l privește pe ultimul mitropolit al Ungrovlahiei al perioadei analizate de noi, Euthymios, constatăm o similitudine perfectă între tipul de jurisdicție exercitat de el și cea a primului mitropolit muntean. Informațiile referitoare la el, respectiv cele cuprinse în titlul său, ne permit concluzia că, asemenea lui Yakinthos, el a exercitat o jurisdicție ecleziastică directă și deplină asupra întregii Mitropolii a Ungrovlahiei.

Considerații finale. Finalizarea prezentului studiu ne permite formularea următoarelor concluzii:

1. În perioada mai 1359-octombrie 1370 și ante mai-post octombrie 1312, mitropolitul Țării Românești, în calitate de arhieru „*a toată Ungrovlahia*”, și-a exercitat jurisdicția ecleziastică internă asupra întregului teritoriu al statului muntean. Foarte probabil, sub autoritatea sa religioasă s-au aflat în aceste epoci și posesiunilor transcarpatice intrate sub stăpânirea domnilor Țării Românești: Banatul de Severin și ducatul Făgărașului. Nu este de asemenea exclus ca, cel puțin în etapa de început a existenței Mitropoliei Ungrovlahiei, arhierul acesteia, în calitate de fost mitropolit al Vicinei, eparhie desființată în mai 1359, să-și fi exercitat jurisdicția ecleziastică și asupra tuturor teritoriilor acesteia sau asupra unei părți a lor.

2. Odată cu constituirea Mitropoliei Severinului (octombrie 1370), jurisdicția ecleziastică a mitropolitului Ungrovlahiei a fost redusă la teritoriile de la răsărit de Olt. El continua însă să-și exercite jurisdicția asupra teritoriilor posesiunilor transcarpatice ale domnilor munteni, ducatele Făgărașului și Amlașului. Foarte probabil, sub jurisdicția sa au intrat și restul achizițiilor teritoriale făcute de statul muntean în această perioadă: sud-vestul Moldovei, *Latura Tătarului*, zona gurilor Dunării, Dobrogea și Silistra.

3. Alături de jurisdicția ecleziastică internă, mitropoliții Ungrovlahiei au exercitat în anumite perioade de timp, din însărcinarea Patriarhiei Ecumenice de la Constantinopol, și jurisdicția asupra unor eparhii din cadrul Bisericii Bizantine. Asemenea jurisdicții au exercitate arhierii Hariton, în calitate protos al Sfântului Munte Athos (a. august 1372-iunie 1381) și de locțiitor al celui de Amasia (august 1372-iulie/august 1378) și Antimos, ca locțiitor al mitropolitului de Nicomedia (a. 23 noiembrie 1381-octombrie 1385) și *exarh al întregii părți ungurești și al plaiurilor* (a. septembrie 1386-post iulie 1381). Nu este exclus ca succesorul lui Antimos, investit la o dată cuprinsă între 1403 și 1409, să fi girat la un moment dat, atât scaunul mitropolitan de Melitene, cât și pe cel al Ungrovlahiei.

Abrevieri

- ARBSH – *Académie Roumaine. Bulletin de la Section Historique.*
 BOR – *Biserica Ortodoxă Română.*
 DIR, B – *Documente privind istoria României. Veacul XIII, XIV și XV. B. Țara Românească (1247-1500), București, 1953.*
 DRH, B, I – *Documenta Romaniae Historica. B. Țara Românească, vol. I: (1247-1500), București, 1966.*
 DRH, D, I – *Documenta Romaniae Historica. D. Relații între Țările Române, vol. I: (1222-1456), București, 1977.*
 FHDR, IV – *Fontes Historiae Daco-Romanae (Izvoarele istoriei României), vol. IV, București, 1982.*
 Hurmuzaki I/1-XIV/1 – *Documente privitoare la istoria românilor culese de E. de Hurmuzaki, vol. I, partea 1: 1199-1345; vol. I, partea 2; vol. XIV: Documente grecești, partea I: 1320-1716, București, 1887-1915.*
 REB – *Revue des Etudes Byzantines.*

Bibliografie

- Darrouzèz 1969 – J. Darrouzèz, *Ekthesis Néa. Manuel des pittakia du XIVème siècle*, în REB, 27, 1969.
 Laurent 1945 – V. Laurent, *Contributions à l'histoire des relations de l'église byzantine avec l'église roumaine au début du XVe siècle*, în ARBSH, XXVI, 1945.
 Mărculeț 2002 – V. Mărculeț, *Relațiile Imperiului Bizantin și ale republicilor maritime italiene cu Țările Române până în secolul al XV-lea*, Sibiu, 2002.
 Mărculeț 2003 – V. Mărculeț, *Imperiul Bizantin și Țările Române în secolele XIV-XV*, Sibiu, 2003.
 Miklosich-Müller 1860-1862 – Fr. Miklosich, I. Müller, *Acta Patriarchatus Constantinopolitani MCCCXV-MCCCCII*, t. I-II, Vindobonae, 1860-1862.
 Păcurariu 1991 – M. Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, București, 1991.
 Papacostea 1999 – Ș. Papacostea, *Geneza statului în Evul Mediu Românesc*, București, 1999.
 Șerbănescu 1959a – N. Șerbănescu, *Titulatura mitropoliților, jurisdicția, hotarele și reședințele Mitropoliei Ungrovlahiei*, în BOR, LXXXVII, 1959.
 Șerbănescu 1959b – N. Șerbănescu, *Mitropoliții Ungrovlahiei*, în BOR, LXXXVII, 1959.

Considérations concernant la juridiction du Métropolit de la Ungrovalachie jusqu'au début du XV-e siècle

Résumé

Dans l'évolution de l'Église de la Valachie pendant la période étendue entre le mai 1359 et l'intersection des décennies 1-2 du XV-e siècle, le problème de la juridiction religieuse exercitée par son premier fondateur, c'est à dire le métropolit d'Argeș, reste encore ouvert, soyant, généralement, peu abordé dans la littérature de spécialit. Le nombre réduit des informations liées à cet aspect que nous possedons, nous permettent quand même tirer la conclusion que pendant quelques moments de leur activité, les prélats de la Hongrovalachie ont exercité, comme mission du Patriarcat Oecuménique de Constantinople, parallèlement à la juridiction interne, sur tout le territoire trouvé sous l'autorité des princes de la Valachie, ou seulement sur une partie de celui-ci, et une autre juridiction externe, sur quelques diocèses situées dans les régions géographiques éloignées.